

NOVE PRIDOBITVE OB RAZSTAVI *ČIPKA*ste vezi (SEM, junij–december 2016)

Janja Žagar

267

Slovenski etnografski muzej hrani v svojem fundusu prek 1500 čipk, izdelanih v različnih čipkarskih tehnikah. Gre za samostojne čipke ali za dopolnilo oz. sestavino različnih predmetov, ki tvorijo več muzejskih zbirk, npr. zbirko vzorcev in vzorčnikov, šolskih vajenic, zbirke oblačil in oblačilnih dodatkov, tekstilij stanovanjske opreme ali tekstilij, povezanih s šegami in življenjskimi mejniki. Včasih gre tudi zgolj za ohranjene fragmente nekdanjih dragocenosti.

Velik del muzealij, zlasti manjših samostojnih čipk, vzorcev in vzorčnikov, je bil zbran z vidika izdelave, torej z vidika tehnike, motiva, kraja izdelave, imena trgovca (trgovski vzorec), redkeje tudi imena izdelovalca/izdelovalke. Temu primerni so tudi zapisani podatki o pridobljenih predmetih. Tudi pri drugih uporabnih predmetih s čipkastim okrasjem so mnogi podatki o načinih rabe iz časa predmuzejske rabe nezapisani ali pozabljeni, zato jih je mogoče v večini primerov interpretirati kot ilustracijo različnih tipologij (krajevnih, razvojnih, funkcionalnih ...), ki so praviloma neorgansko povezane z resničnim življenjem reči in ljudi. Zato so toliko pomembnejši tisti predmeti, ki poleg splošnih karakteristik in tipik izpričujejo tudi osebne zgodbe in večplastne, tudi spremenljive pomene, vtisnjene skozi osebno izbiro, izdelavo in rabo.

Ob pripravi razstave *ČIPKA*ste vezi smo pridobili nekaj novega gradiva, s katerim smo lahko bistveno dopolnili razstavno pripoved o dediščini čipk. Posebej tistega dela, ki čipko razlaga kot preplet ustvarjalnih veščin izdelave in rabe, procesov prostorskih izmenjav in povezav ter točko vtiskovanja osebnih in skupnih spominov. Zbirko smo obogatili z nekaj »zgovornimi« uporabnimi predmeti s čipko (npr. s čevlji s čipko za maturantski ples iz leta 2011, z mošnjčekom za konfete s čipkastim okrasjem – darilom za svate iz leta 2016 ...), več čipkastimi prtički s spominsko vrednostjo, zračnimi čipkami v funkciji razstavnega ponazorila odmevnega projekta predstavitve Slovenije na svetovni razstavi EXPO v Milanu leta 2015 in še nekaterimi.

Med novimi pridobitvami velja posebej izpostaviti nekaj predmetov, ki so prišli v muzej kot odziv na naše javno povabilo k sodelovanju z naslovom *Moja Čipka* z začetka letošnjega leta. V njem smo naprosili posameznike, naj muzejsko

zbirko obogatijo s čipko, ki bi po njihovi lastni presoji najbolje predstavila njihovo kreativno večščino in razkrila njene pomene v njihovih življenjih. Za vse darovane čipke smo nadvse hvaležni in znali bomo ceniti njihovo pripovedno moč.

Čipkast prtiček v mešani tehniki mreženja je za muzej izdelala upokojena učiteljica **Irena Kovač** (roj. 1945) iz Dobrovnika. Vzorec za mreženo čipko neznanega avtorja iz slovaško-poljske pokrajine Spiš iz 17. stoletja je našla na internetu. Ker ji je bila všeč, je izbrala z njega nekaj motivov in jih simetrično preoblikovala. Mrežasto osnovo je izdelala iz fine bombažne tkanine v tehniki izvlečenih in obšitih niti, tako dobljeno mrežo pa je vzorčno izpolnila s šivanko in prejico. Ocenjuje, da je za izdelavo tega prtička (od risanja do zaključnega likanja) porabila okoli 80 ur dela.

268

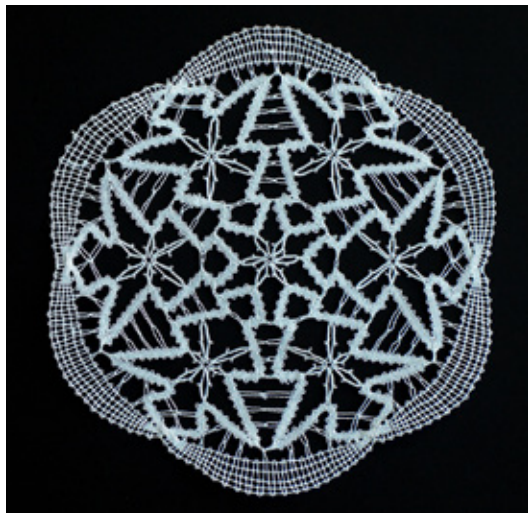
Darovalka je po svojem 50. letu začela obiskovati krožek ročnih del pod vodstvom madžarske učiteljice vezenja. Tam se je naučila več veziljskih in čipkarskih tehnik, mrežene čipke pa izdeluje zadnjih nekaj let. Spoznala jih je na Madžarskem. Vsa ročna dela ji nudijo veselje in sprostitvev, očitno tudi nekaj občutka ponosa, saj izdelke rada pokaže na razstavah. Z njimi želi v ljudeh prebuditi željo po ustvarjanju, ki človeka duhovno bogati, čeprav čas ni najbolj naklonjen ročnemu delu.

Mrežena čipka (priredba vzorca iz 17. stoletja) / bombažna tkanina, sukanci in prejica / 2016 / 18 x 17 cm
(foto: Janja Žagar)

Klekljano čipko je muzeju podarila doktorica biologije, asistentka za botaniko na Biotehniški fakulteti v Ljubljani **Simona Strgulc Krajšek** (roj. 1975). Izdelala jo je po svojem prvem avtorskem vzorcu iz leta 2008, zato je zanjo velikega zgodovinskega in identitetnega pomena. Njeno namembnost vidi kot možnost namiznega ali stenskega okrasa.

Klekljanja se je naučila iz knjig, nato pa še v tečajih in delavnicah; učenje, pravi, še vedno traja. Klekljanje ji pomeni sprostitvev, kreativni izziv in vsakič novo veselje.

Klekljana čipka (slepi in sukani ris) /
bombažni sukanec / 2008 / 17 x 17 cm
(foto: Janja Žagar)

Klekljano čipko z motivom prepletenih človeških ribic je muzeju podarila modna oblikovalka **Maja Bizjak** (roj. 1988) iz Kranja. Motiv čipke je znak Jamarskega društva Carnium Kranj. Avtorski vzorec za čipko je izdelala leta 2015 po risbi Gregorja Aljančiča, vodje jamskega laboratorija Tular. Tam ogroženo človeško ribico zaradi onesnaževanja podzemnih voda in nedostopnosti kraškega podzemlja preučujejo od leta 1960. Čipko za SEM je po tem vzorcu izdelala leta 2016. Za izdelavo je porabila okoli 10 ur dela, njeno funkcijo pa opredelila kot samostojni izdelek, primeren za poslovno ali kako drugačno darilo.

Klekljanja se je naučila leta 2010, pomeni ji sprostitvev in razvedrilo, pa tudi potencialni vir zaslužka. Najraje izdeluje motivne čipke, nakit in modne dodatke, ki jih pokaže in deloma tudi nameni svojcem in prijateljem.

Klekljana čipka (ozki ris, kitica s pikojem) / bombažni
sukanec / 2015-16 / v - 19 cm, š - 3,5 do 10,5 cm
(foto: Janja Žagar)

Muzejsko zbirko je z nekaj podarjenimi čipkami obogatila tudi gospa **Tončka Stanonik** (roj. 1949) iz Ljubljane. Poklonila pa ni le klekljane čipke – izdelka svojih rok, pač pa tudi klekljani čipki svojih pokojnih staršev, ki ju je hranila v spomin nanju. Klekljanje je bilo eno od močnih veziv te žirovske družine, dopolnilni vir njenega preživetja, pa tudi kreativnost in znanje, ki je povezovalo družino z okoliškimi ljudmi, jo umestilo v krajevno zgodovino in širšo sodobno identiteto klekljarjev/klekljaric. Očetov prtiček (*Jože Stanonik, 1919–2015*) in mamin klekljani ovratnik (*Alojzija Stanonik, 1923–2011*) je darovalka obogatila z zapisi njunih življenjskih zgodb in vanj umestila paleto pomenov, ki jih je ustvarilo klekljanje v njenem življenju. Čipki sta tako postali simbolni nosilec osebne, družinske in lokalne zgodovine, nosilec osebnega spomina in dokument skupne dediščine obenem.

Darovalka je tudi svojo klekljano čipko, izdelano po vzorcu podjetja DOM iz Ljubljane, dopolnila s svojo življenjsko zgodbo, v kateri se družinska dediščina klekljanja prepleta z neusahljivim osebnim veseljem do klekljanja in pisanja o njem, pa naj gre za leposlovne ali strokovne oblike literature.

Klekljana čipka s križčevkami / bombažni sukanec, bombažno platno / premer – 14,2 cm; klekljan ovratnik z ribicami / bombažni sukanec / š – 24 cm, v – 23 cm; klekljana čipka s sukanimi slincami v spirali / bombažni sukanec / premer – 16 cm (foto: Janja Žagar)

Gospa Tončka Stanonik je muzeju naknadno posredovala še eno čipko. Zaradi poškodbe (večje ožganine) jo je najprej namenila možnosti restavratorskega učenja in poskušanja, saj njenega doma ne bi mogla več krasiti, pa tudi ponosnemu razkazovanju ni več mogla služiti. Ob tem se ji je nenadejano zapisala prava mala zgodba o minljivi razkošnosti čipke obenem:

Ovalno čipko z rožicami (avtorica vzorca je Irma Pervanje) si je jeseni leta 2012 zamislila kot vajo v prepenjanju (ker se motiv ponovi v dveh zrcalnih delih), izdelek pa namenila sebi za božično-novoletno darilo. Čipko je »razstavila« na sivomodri podlagi fotelja in jo s ponosom pokazala tudi drugim. Po praznikih jo je nameravala spraviti, pred tem pa še fotografirati za lastni arhiv. Zaradi nepazljivega giba in premalo pozornosti je ogenj s čajne svečke »pogoltnil« dobršen kos čipke, ki jo je navdajala s ponosom tako kratek čas ... Dvom o tem, ali čipko popraviti ali narediti novo, jo je v letošnjem letu pripeljal do odločitve o donaciji za muzej, ki naj bi vendarle osmislila izdelek in njegovo izdelovalko.

Prav zapisana zgodba je čipko umestila neposredno v muzejsko zbirko čipk, skupaj z odločitvijo, da na njej ne bo poskusov restavriranja prvotne oblike – takšna, kot je, je imeniten primer muzejskega predmeta z avtorsko artikulirano zgodbo izdelovalca in uporabnika in z vsebnostjo večnivojske dediščine.

Ovalni prtiček – klekljana čipka / bombažni sukanec / š – 55 cm, v – 27 cm / 2015 (foto: Janja Žagar)